

Životní úroveň, rodinné finance a sociální podmínky z pohledu veřejného mínění

Technické parametry

<i>Výzkum:</i>	<i>Naše společnost 2003</i>
<i>Otázky:</i>	<i>IDE.1, EU.4, 5, 6, 23, 16</i>
<i>Termín terénního šetření:</i>	<i>6. – 13. 10. 2003</i>
<i>Počet respondentů:</i>	<i>1034</i>
<i>Reprezentativita:</i>	<i>obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let</i>
<i>Výběr respondentů:</i>	<i>kvótní výběr</i>
<i>Zveřejněno dne:</i>	<i>31. října 2003</i>
<i>Kód tiskové informace:</i>	<i>eu31031</i>
<i>Zpracoval:</i>	<i>Jan Červenka</i>

V šetření uskutečněném v první polovině října 2003 jsme se věnovali některým otázkám týkajícím se rodinných rozpočtů a životní úrovně občanů ČR. Pravidelnou součástí všech výzkumů CVVM je otázka pokládaná všem respondentům¹: „Považujete životní úroveň své domácnosti za velmi dobrou, za spíše dobrou, za ani dobrou, ani špatnou, za spíše špatnou nebo za velmi špatnou?“ (viz tabulku 1)

Tabulka 1: Hodnocení životní úrovně domácností v %

	2/2003	3/2003	4/2003	5/2003	6/2003	9/2003	10/2003
velmi dobrá	3	3	4	4	3	4	4
spíše dobrá	36	39	36	35	32	36	28
ani dobrá, ani špatná	44	41	42	44	45	44	43
spíše špatná	15	14	15	15	16	13	20
velmi špatná	2	3	2	3	3	2	5
dobrá/špatná	39/17	42/17	40/17	39/18	35/19	40/15	32/25

Pozn.: Dopočet do 100 % tvoří odpovědi „nevím“.

Jak ukazují výsledky zachycené v tabulce 1, v říjnu 2003 životní úroveň své domácnosti jako dobrou hodnotilo 32 % dotázaných, opačné stanovisko zaznělo od 25 % a 43 % respondentů ji charakterizovalo jako „ani dobrou, ani špatnou“. V porovnání se všemi předchozími výzkumy provedenými v průběhu roku 2003 tento výsledek představuje poměrně výrazné zhoršení subjektivního hodnocení životní úrovně domácnosti. To se s výjimkou nepatrného výkyvu před začátkem prázdnin stabilně pohybovalo na úrovni dvou pětin, pokud jde o hodnocení životní úrovně vlastní domácnosti jako dobré, a méně než jedné pětiny, pokud jde o hodnocení opačné. Nyní však podíl příznivého hodnocení poklesl pod hranici jedné třetiny, zatímco lidé hodnotící životní úroveň své

¹ Od února 2003 je otázka týkající se subjektivního hodnocení životní úrovně vlastní domácnosti respondenta pokládána s pětibodovou škálou odpovědí.

domácnosti jako „spíše špatnou“ nebo „velmi špatnou“ tvoří rovnou čtvrtinu. Je dosti pravděpodobné, že na tomto vývoji se projevuje zejména vliv diskusí o tzv. reformě veřejných financí a o důsledcích některých opatření spojených s její realizací.

Vnímání životní úrovně vlastní domácnosti se zlepšuje s rostoucím příjmem a se zvyšujícím se stupněm dokončeného vzdělání respondenta. Ke spokojenější části obyvatel patří podnikatelé a živnostníci, vyšší odborníci či vedoucí pracovníci, mladí lidé ve věku 15 až 19 let, studenti, svobodní a potenciální voliči ODS. Skupiny vnímající svou životní úroveň jako horší tvoří především lidé starší 60 let, důchodci, nezaměstnaní, pracovníci v dělnických profesích, rozvedení či ovdovělí lidé žijící bez partnera a stoupenci KSČM.

Vedle momentálního hodnocení životní úrovně domácnosti výzkum zjišťoval i subjektivně vnímaný materiální status domácnosti prostřednictvím otázky položené všem dotázaným: „Je Vaše domácnost bohatá nebo chudá? Velmi bohatá, poměrně bohatá, ani bohatá, ani chudá, poměrně chudá, velmi chudá?“

Tabulka 2: Subjektivní materiální status domácnosti

	5/2003	10/2003
domácnost velmi bohatá	0	0
domácnost poměrně bohatá	5	7
domácnost ani bohatá, ani chudá	72	61
domácnost poměrně chudá	19	27
domácnost velmi chudá	3	4
BOHATÁ/CHUDÁ	5/22	7/31

Pozn.: Procenta ve sloupci, dopočet do 100 % tvoří odpovědi „nevím“.

Z výsledků šetření vyplynulo, že 7 % občanů považuje svoji domácnost za bohatou, zatímco 31 % ji označuje jako poměrně či dokonce velmi chudou. Tři pětiny dotázaných pak svoji domácnost ohodnotily jako ani bohatou, ani chudou. Porovnáme-li tento výsledek s tím, co zjistilo obdobné šetření uskutečněné v květnu tohoto roku, vidíme, že došlo k nárůstu podílu respondentů označujících vlastní domácnost za chudou o 9 procentních bodů, a to na úkor těch, kdo uváděli, že jejich domácnost není ani chudá, ani bohatá. Tento posun koresponduje s rozdílem, který jsme zaznamenali v subjektivním hodnocení životní úrovně domácnosti respondenta.

Podrobnější rozbor dat ukázal, že subjektivní pocit chudoby mají především lidé se špatnou životní úrovní, i když nikoli výhradně. Za chudou označilo svou domácnost totiž i 21 % respondentů, kteří se o životní úrovni této domácnosti vyjádřili jako o „ani dobré, ani špatné“, a totéž učinila i 4 % dotázaných, kteří životní úroveň své domácnosti charakterizovali jako dobrou. Naproti tomu jako bohatou svoji domácnost označovali prakticky výhradně jen ti respondenti, kteří svou životní úroveň hodnotí jako dobrou.

Sociodemografické a jiné třídící znaky vykazují u subjektivního vyjádření materiálního statusu domácnosti v podstatě tytéž difference, jako tomu bylo v případě již zmiňovaného subjektivního hodnocení životní úrovně.

Dále naše šetření zjišťovalo, jak lidé vycházejí se svým současným příjmem (viz tabulku 3)², a zda se někdy v průběhu minulého roku ocitli ve velmi obtížné finanční situaci (viz tabulku 4)³.

² Otázka: „Jak Vaše domácnost vychází s příjmem, který v současné době má?“

³ Otázka: „Ocitla se Vaše domácnost někdy v průběhu minulého roku ve velmi obtížné finanční situaci?“

Tabulka 3: Jak domácnost vychází se současným příjmem

	3/2002	1/2003	5/2003	10/2003
velmi obtížně	7	9	5	9
obtížně	15	13	11	17
spíše obtížně	36	39	38	39
spíše snadno	30	26	36	24
snadno	7	8	6	6
velmi snadno	1	1	1	1
OBTÍŽNĚ/SNADNO	58/38	61/35	54/43	65/31

Pozn.: Procenta ve sloupci, dopočet do 100 % tvoří odpovědi „nevím“.

Tabulka 4: Velmi obtížná finanční situace v průběhu minulého roku

	3/2002	1/2003	5/2003	10/2003
ANO	37	28	32	34
NE	59	66	63	60

Pozn.: Procenta ve sloupci, dopočet do 100 % tvoří odpovědi „nevím“.

Potíže při hospodaření se stávajícím příjmem své domácnosti uvedlo 61 % respondentů, 31 % se naopak vyjádřilo v tom smyslu, že s rozpočtem vychází více či méně snadno. V porovnání s výsledky minulého šetření uskutečněného v květnu 2003 znamenají aktuální údaje zřetelné zhoršení, jelikož podíl potíží s rodinným rozpočtem vzrostl o 11 procentních bodů, zatímco podíl respondentů, kteří s rodinnými financemi vycházejí snadno, o 12 procentních bodů klesl.

Naproti tomu do velmi obtížné finanční situace se v průběhu minulého roku dostalo podle vlastního vyjádření 34 % dotázaných, zatímco 60 % výskyt takové situace popřelo. Tento výsledek se neliší statisticky významným způsobem od výsledků z května tohoto roku.

Analýza podle jednotlivých sociodemografických a jiných třídících znaků ukázala, že obě uvedené otázky silně korelují se subjektivním hodnocením životní úrovně domácnosti a že vykazují i podobné sociodemografické diference.

Problematiku rodinného rozpočtu jsme pak ještě poněkud zevrubněji zkoumali prostřednictvím otázky, kterou jsme položili všem respondentům a která se vztahovala k tomu, co konkrétně celkové příjmy domácnosti umožňují a co nikoli (viz tabulku 5).

Tabulka 5: „Umožňuje celkový příjem Vaší domácnosti...“ (v %)

	ano	ne	nevím, netýká se
uspokojovat základní potřeby domácnosti – jídlo, bydlení, oblečení a běžné potřeby pro domácnost?	90	9	1
uspokojovat zájmy a koníčky členů domácnosti?	53	44	3
nakupovat zdravější nebo kvalitnější potraviny?	41	52	7
spořit?	35	61	4
podporovat rodinu Vašich dětí nebo Vaše rodiče?	23	57	20

Tabulka 6: Příjem umožňuje... (časové srovnání)

	'93	'96	'98	'99	'00	'01	'02	1/03	5/03	10/03
uspokojovat základní potřeby domácnosti	83	82	81	79	83	83	90	90	90	90
uspokojovat zájmy a koníčky	45	44	39	40	44	48	56	50	55	53
nakupovat kvalitnější potraviny	-	-	-	-	-	-	49	42	47	41
spořit	21	32	26	28	27	30	37	37	39	35
podporovat rodinu dětí nebo rodiče	-	-	-	-	-	-	24	21	23	23

Pozn.: Dopočet do 100 % ke každému údaji tvoří opačná odpověď a "nevím, netýká se". Velikost náhodné statistické chyby činí +-3 procentní body.

Z výsledků je patrné, že pro naprostou většinu české populace není uspokojování základních potřeb při stávajícím příjmu vážným problémem. 90 % domácností má podle vyjádření respondentů příjem, který umožňuje nakupovat jídlo, oblečení či běžné domácí potřeby a hradit náklady na bydlení. Pro desetinu domácností to však při jejich stávajícím příjmu problém představuje, přičemž nejvýraznější zastoupení zde mají domácnosti nezaměstnaných a v menší míře i domácnosti nekvalifikovaných dělníků.

Pokud jde o další možnosti vyplývající z celkových příjmů domácností, více než polovina z nich (53 %) může vedle základních potřeb financovat i zájmy a koníčky svých členů, 41 % má na nákup kvalitnějších a potažmo dražších potravin, 35 % dokáže spořit a 23 % je s to finančně podporovat i domácnosti svých dětí či naopak rodičů.

V porovnání s minulým šetřením (viz tabulku 6), které proběhlo v květnu 2003, se poněkud snížily podíly respondentů, podle nichž příjmy jejich domácností umožňují nákup kvalitnějších potravin (o 6 procentních bodů) nebo spoření (o 4 procentní body). Celkové výsledky ukazují, že stávající příjmová situace domácností je lepší než v období let 1993 až 2001.

Součástí říjnového šetření byla i otázka týkající se hodnocení situace ohledně některých sociálních podmínek v ČR.⁴ Výsledky zachycují tabulky 7 a 8.

Tabulka 7: Hodnocení situace v ČR, pokud jde o... (v %)

	velmi dobrá	spíše dobrá	spíše špatná	velmi špatná	neví
Možnost přístupu ke vzdělání	15	57	17	4	7
Přístup ke zdravotní péči	8	55	25	9	3
Životní podmínky zdravotně postižených	2	20	39	21	18
Možnost pracovat, být zaměstnán	2	20	48	28	2
Zabezpečení ve stáří	1	15	45	31	8
Finanční možnosti k založení rodiny, možnost mít děti	1	10	53	33	3
Možnost získání bytu	1	10	39	46	4

Tabulka 8: Dobrá/špatná situace v ČR, pokud jde o... (v %)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	5/2003	10/2003
Přístup ke vzdělání			66/25						
Přístup ke zdrav. péči	65/26	65/25		62/28	67/22	65/26	71/22	80/14	72/21
Živ. podmínky zdrav. postižených	22/54	22/55	19/54	19/58	19/57	21/58	20/63	22/62	22/60
Práce	61/34	53/41	30/53	15/82	12/84	24/72	27/70	23/74	22/76
Zabezpečení ve stáří	29/62	24/63	20/72	14/74	16/73	14/77	22/68	17/74	16/76
Finanční podmínky k založení rodiny	10/86	8/89	6/91	6/90	7/88	6/91	10/87	10/86	11/86
Získání bytu	4/90	4/93	4/92	4/92	5/90	4/92	7/90	7/90	11/85

Ze všech zkoumaných podmínek občané hodnotí převážně příznivě pouze stávající možnosti přístupu ke vzdělání (72 % vidí situaci jako dobrou) a přístup ke zdravotní péči (63 % situaci považuje za dobrou). U všech ostatních podmínek jednoznačně převažují kritické hlasy, přičemž relativně nejhůře lidé hodnotí finanční podmínky pro zakládání rodin a možnosti získání bytu.

Časové srovnání v tabulce 8 ukazuje, že oproti květnu 2003, kdy byla otázka stejného znění položena naposledy, se poněkud zhoršilo hodnocení situace, pokud jde o možnosti přístupu ke vzdělání, a také hodnocení přístupu ke

⁴Otázka: "Jak byste hodnotil situaci v ČR, pokud jde o (a) možnost získání bytu, (b) finanční možnosti k založení rodiny, možnosti mít děti, (c) zabezpečení ve stáří, (d) podmínky života zdravotně postižených, (e) možnost pracovat, být zaměstnán, (f) přístup ke zdravotní péči, (g) možnost přístupu ke vzdělání?"

zdravotní péči. Naopak mírné zlepšení jsme zaregistrovali v případě možnosti získání bytu. Oproti roku 2002 je pak viditelné i mírné zhoršení hodnocení situace, pokud jde o možnosti získat práci, přičemž však toto hodnocení zůstává i nadále zřetelně lepší než v letech 1999 a 2000, kdy se naplno projevily důsledky vzestupu míry nezaměstnanosti v průběhu ekonomické krize z let 1997 až 1999, které z této původně velmi příznivě hodnocené oblasti učinily oblast vnímanou velmi kriticky. Kritičtěji oproti roku 2002 je vnímána i situace z hlediska zabezpečení ve stáří, která se pohybuje na úrovni zaznamenávané v letech 1999 až 2001. V dlouhodobějším měřítku je rovněž patrné, že možnosti přístupu ke vzdělání a ke zdravotní péči jsou v posledních dvou letech hodnoceny o něco lépe, než jak tomu bylo v předcházejícím období.